

การประเมินโครงการสร้างฝายชะลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

The Evaluation of Check Dam Project of Hua Fai Subdistrict Administrative Organization (SAO), Sungmen District, Phrae Province

วีณา วาระกุล (Weena Warakul)^{1*} ดวงใจ พุทธวงศ์ (Duangjai Buddhawong)²

^{1*,2} สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามการดำเนินงานโครงการสร้างฝายชะลอน้ำของ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ โดยใช้รูปแบบชิป (CIPP model) เป็นแนวทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย สภาพแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ประชากรศึกษา คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่อาศัยอยู่ในตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ คือ คณะผู้บริหารองค์การบริหาร ส่วนตำบล หัวฝาย 4 คน เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ 5 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ได้รับผลกระทบ จากการก่อสร้าง 3 คน ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 6 คน สมาชิกสภาองค์การบริหาร ส่วนตำบล 6 คน และคณะกรรมการบริหารงานกลุ่มผู้ใช้น้ำ 39 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม และประเด็นสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ และเรียบเรียงเนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา พบว่า ด้านสภาพแวดล้อม โครงการสร้างฝายชะลอน้ำมีความจำเป็นและเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย ประชาชนเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอยู่ในระดับมาก ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝายมีความรับผิดชอบ มีศักยภาพและความสามารถในการจัดทำโครงการ โครงการสร้างฝาย ชะลอน้ำมีแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสม มีการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ และมีความพร้อมใน การจัดทาสตูด อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการ พบว่า โครงการสร้างฝาย ชะลอน้ำมีกิจกรรมที่สอดคล้องตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการ มีการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินโครงการแก่ประชาชนที่ชัดเจน ช่วงเวลาที่ดำเนินโครงการมีความเหมาะสม และผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ มีส่วนร่วมในโครงการอยู่ในระดับปานกลาง ด้านผลผลิต พบว่า โครงการช่วยกักเก็บน้ำ เป็นแหล่งน้ำเพื่อ การอุปโภคบริโภคแก่คน สัตว์และการเกษตรกรรม ช่วยสร้างความชุ่มชื้นแก่ผืนป่า โครงการช่วยบรรเทา น้ำท่วม น้ำหลากในฤดูฝน และโครงการช่วยเพิ่มปริมาณน้ำสำรองสำหรับการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ฝายชะลอน้ำ, การประเมินโครงการ

Abstract

The study of “Evaluation of Check Dam Project of Hua Fai Subdistrict Administrative Organization (SAO), Sung Men District, Phrae Province” has a objective to follow up Check Dam project of Hua Fai SAO, Sung Men District, Phrae Province. This study used CIPP model including Environmental context, Input factors, Procedure, and

Production. In addition, this study uses analysis of questionnaire results and interviewed of purposive sampling Random Assignment from accessory people as 4 of Executive Board of SAO, 5 of officers from the project, A Chief Administrator of the SAO, 3 of village Headman, 6 of Assistant Village Head man, and 6 of Council Member of the SAO. Percentage, Mean, and standard deviation statistic analysis are also used in this case study.

The results of Environmental context demonstrate that Check Dam project necessary and suitable with people requirement and the objectively of Hua Fai SAO. As well as people have understood in the objective of Check Dam project at high level. The Input factors are presently officers of the SAO have responsibility, potentiality, and ability to organize the project. The Check Dam project has suitable implementation and enough supporting budget, with additional the project has materials preparedness to facilitate operation at high level. However, the procedure of Check Dam project has activity according with project objectively, the objective and methods has been conference and explained to people clearly, period of time is suitable, and accessory people have participate at medium level. In the other head, the results of production present the Check Dam project be water sources catchment, consumption reservoir for human, animals, and agriculture besides, decrease flooding in raining season, and increase reserve sufficient water quantities for agriculture in dry season at high level.

Keywords: Check Dam, Evaluation

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากสถานการณ์น้ำในรอบ 30 ปี ที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ เนื่องจากความไม่สมดุลของน้ำ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้นทุกปี หลายพื้นที่ประสบทุกข์จากการไหลบ่าของน้ำ สร้างความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน และสร้างความเสื่อมโทรมให้กับพื้นที่ต้นน้ำจนไม่อาจจะประเมินความเสียหายได้ ขณะที่ในบางพื้นที่กลับเผชิญกับปัญหาความแห้งแล้งซ้ำซาก น้ำมีปริมาณไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค ปัญหาในการจัดสรรทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ จึงเป็นปัญหาใหญ่ที่มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันหาทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ โดยการบริหารจัดการแบบบูรณาการ ปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจาก ฝนไม่ตกตามฤดูกาลและเกิดสภาวะฝนทิ้งช่วงที่ติดต่อกันยาวนาน ประกอบกับความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้เกิดความไม่สมดุลของปริมาณน้ำจนส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต เกิดความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม ผลมาจากการขยายตัวของชุมชน กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ รวมทั้งการขยายพื้นที่การเกษตรทำให้มีความต้องการน้ำ เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ขณะที่ศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำมีจำกัด อ่างเก็บน้ำ ฝาย หนองบึง และสระเก็บน้ำที่มีอยู่ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการ แหล่งเก็บกักน้ำ และแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่ เกิดการตื้นเขินไม่สามารถเก็บกักน้ำได้เต็มประสิทธิภาพ ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการดำรงชีพ

“น้ำ” จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดหมุนเวียนได้เรื่อยๆ ไม่มีวันหมดสิ้นและมีความสำคัญอย่างยิ่งกับชีวิตของพืชและสัตว์บนโลก รวมทั้งมนุษย์เราด้วย แต่ด้วยปริมาณความต้องการใช้น้ำเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค เพื่อการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ หรือการใช้น้ำเพื่อการผลิตและบริการ ทำให้ปริมาณน้ำที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ต้องดำเนินการแก้ไขปัญหา เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชนในพื้นที่ให้มากที่สุด ปัญหาการขาดแคลนน้ำเป็นปัญหา ที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกปี ดังนั้น รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ จึงประกาศให้ “น้ำ” เป็นวาระแห่งชาติ ในปี 2550 (กรมทรัพยากรน้ำ, 2550) ทั้งนี้เพื่อให้มีการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำของชาติได้อย่างยั่งยืน โดยรูปแบบการจัดการน้ำ ในปัจจุบันมีแนวโน้มและทิศทางที่มุ่งไปสู่การจัดการน้ำแบบองค์รวม คำนึงถึงมิติทางนิเวศวิทยาและชุมชนมากขึ้น คือมีการพัฒนารูปแบบการจัดการน้ำที่พยายามบูรณาการองค์ความรู้ การสร้างความเข้าใจ โดยอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย ตระหนักและเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งและลดเงื่อนไขที่ จะนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ตำบลหัวฝาย เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำซากทุกปี โดยเฉพาะในช่วงเดือน มกราคม - พฤษภาคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อเกษตรกรในพื้นที่เป็นอย่างมาก การสร้างฝายชะลอน้ำ จึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำ และสร้างความชุ่มชื้นให้ผืนป่า

การสร้างฝายชะลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย ที่ผ่านมาเป็นการสร้างฝายในลำห้วย ซึ่งเป็นลำห้วยธรรมชาติ เมื่อถึงฤดูฝนจะมีปริมาณน้ำในลำห้วยเป็นจำนวนมาก ซึ่งฝายสามารถช่วยกักเก็บและชะลอน้ำในช่วงปลายฤดูฝน จนถึงช่วงหน้าแล้ง และเป็นการเติมน้ำให้แหล่งน้ำในพื้นที่เพื่อให้น้ำสำรองในช่วงหน้าแล้ง ซึ่งจะช่วยให้ปริมาณน้ำในช่วงหน้าแล้งมีเพียงพอต่อความต้องการ การสร้างฝายชะลอน้ำของ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย ที่สร้างขึ้นส่วนใหญ่สร้างขึ้นตามความต้องการโดยเน้น ถึงการมี น้ำใช้เป็นหลัก สร้างความชุ่มชื้นแก่พื้นที่โดยรอบ ซึ่งมีหลักการในการสร้างจากการศึกษาและทำการสำรวจ การเลือกพื้นที่ ขนาด ที่ค่อนข้างชัดเจนแน่นอน แต่การก่อสร้างนั้นในความเป็นจริงมักจะไม่ได้อิงถึงหรือศึกษาข้อมูลให้ครอบคลุมทุกด้านก่อนดำเนินการสร้าง จึงทำให้ผลสำเร็จในการสร้างมีน้อย อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ คือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับพื้นที่ลำห้วยเดิมเกิดการตื้นเขิน การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำ อัตราการไหล ของน้ำ และการตกสะสมตะกอนหลังฝาย หน้าฝาย เป็นจำนวนมากส่งผลให้น้ำเน่าเสีย

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาสนใจประเมินโครงการสร้างฝายชะลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย เพื่อติดตามผลการดำเนินงานโครงการสร้างฝายชะลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานสำหรับผู้บริหาร และ ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปวางแผนในการบริหารงานจัดการน้ำ และโครงการต่างๆ ภายในองค์การ ให้มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อติดตามการดำเนินงานโครงการสร้างฝายชะลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย ตำบลหัวฝาย อำเภอสองเม่น จังหวัดแพร่

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2546, หน้า 93) การประเมินโครงการ หมายถึง การหาแนวทางตัดสิน การค้นหาสิ่ง ที่โครงการได้ดำเนินการไปแล้ว สิ่งใดที่ควรดำเนินการต่อไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และศึกษาว่าระหว่างดำเนินการนั้นมีปัญหาใดบ้างที่ควรปรับปรุง เพื่อบรรลุเป้าหมายของโครงการ

การประเมินรูปแบบชิป เป็นวิธีการประเมินที่มีผู้นิยมนำมาใช้ในการประเมินหลักสูตร และใช้ในการประเมินโครงการต่างๆ อย่างแพร่หลาย การประเมินแบ่งออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน คือ

1. การประเมินสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจในเรื่องการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนงานหรือโครงการ
2. การประเมินปัจจัยนำเข้า เพื่อช่วยการตัดสินใจในการเลือกใช้อุปกรณ์หรือปัจจัย ที่นำมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของแผนงาน หรือโครงการ
3. การประเมินกระบวนการ เพื่อช่วยการตัดสินใจในเรื่องการเลือกวิธีดำเนินการของแผนงานหรือโครงการ เป็นข้อมูลพิจารณาตัดสินความก้าวหน้าของวิธีการดำเนินโครงการ เพื่อค้นหาข้อมูลที่เป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาหาวิธีดำเนินการโครงการที่เหมาะสม
4. การประเมินผลผลิต เพื่อประเมินผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของแผนงานหรือโครงการ ที่กำหนดไว้ เพื่อช่วยการตัดสินใจว่าในแต่ละขั้นตอนการดำเนินงานควรมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ขยายหรือยุบแผนงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เยาวลักษณ์ แก้วยอด (2549, หน้า 52-71) ศึกษาเรื่อง ความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการจัดการฝายต้นน้ำ ในพื้นที่ของหน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ถาง อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่แต่ละแห่งที่ทำการวิจัยมีความพร้อมในการจัดการฝายต้นน้ำอยู่ในระดับปานกลางถึงมากที่สุด โดยปัจจัยที่มีผลต่อความพร้อมในการจัดการฝายต้นน้ำ คือ ความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ การติดต่อเจ้าหน้าที่หน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ถาง การเสียสละทรัพย์สินและเวลาในการจัดการฝายต้นน้ำ การรับรู้ปัญหาในการจัดการเรื่องน้ำ และการเผยแพร่ความรู้เรื่องน้ำให้ชุมชน

สุพจน์ บุรณจรี (2550, หน้า 86-90) ศึกษาเรื่อง การดำเนินโครงการรณรงค์สร้างฝายต้นน้ำขนาดเล็กและแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของกองทัพภาคที่ 3 ในพื้นที่ตามแนวชายแดน จังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งเนื้อหาการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน พบว่า

1. การศึกษาขั้นตอนการดำเนินโครงการรณรงค์สร้างฝายต้นน้ำขนาดเล็กและแฝกได้มีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินโครงการไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นประชุมปรึกษาหารือและวางแผน ได้แก่ การสำรวจความต้องการของประชาชน สำรวจและกำหนดพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมและแผนงาน ขั้นสร้างความรู้ความเข้าใจ ได้แก่ ให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชน การแบ่งหน้าที่ กำหนดวัน เวลาสร้างฝาย ขั้นระดมทรัพยากรแรงงาน ได้แก่ จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ระดมทุนและแรงงานจากทุกภาคส่วน ขั้นดำเนินการสร้าง

ฝาย สร้างฝายตามแบบรูป ที่กำหนด เก็บรวบรวมข้อมูลฝาย และขึ้นประเมินผล ได้แก่ สสำรวจสภาพฝาย และซ่อมแซมดูแลรักษา

2. การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการฯ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและประชาชนที่เข้าร่วมโครงการฯ ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในโครงการตรงกันหรือไปในทิศทางเดียวกัน คือ เข้าใจวัตถุประสงค์พื้นฐานว่า สร้างฝายเพื่ออะไร จะได้ประโยชน์อะไรบ้าง และจะสร้างกันอย่างไร และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและประชาชนในการดำเนินโครงการ พบว่า ในแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกัน บางพื้นที่ให้ความร่วมมือ เป็นอย่างดี บางพื้นที่ให้ความร่วมมือน้อย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยคือโครงการสร้างฝายเป็นงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประชาชนคนไทยมีความศรัทธาและเต็มใจเป็นเบื้องต้นอยู่แล้ว

3. ผลการดำเนินงาน พบว่า มีความสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นส่วนใหญ่ คือ จำนวนฝาย ที่สร้างในพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายมีมากเพียงพอที่จะชะลอน้ำและเก็บกักน้ำ ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีน้ำใช้ มีความชุ่มชื้นเกิดขึ้น ป่าต้นน้ำลำธารได้รับการฟื้นฟูสภาพ บางพื้นที่มีความก้าวหน้า โดยประชาชนเห็นประโยชน์ที่ได้รับเกิดความตื่นตัว มีความต้องการที่จะขยายผลการสร้างฝายโดยชุมชนเอง

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้วางกรอบแนวคิดงาน การศึกษาดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประเภทของงานวิจัย

การประเมินโครงการสร้างฝายชะลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาค้นคว้านี้ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ จำนวน 9,959 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 67 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้าง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภา อบต. และคณะกรรมการบริหารงานกลุ่มผู้ใช้น้ำ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ โดยสร้างขึ้นจากแนวคิดตามรูปแบบชิป (CIPP model) ของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) (อ้างถึงใน เยาวดี ราชัยกุล วิบูลย์ศรี, หน้า 59-61) แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยแบ่งเครื่องมือเป็น 2 รูปแบบ

แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับโครงการสร้างฝายชะลอน้ำ ตามแนวคิดการประเมินผลแบบ CIPP Model

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข การดำเนินโครงการ

ประเด็นสัมภาษณ์ สำหรับรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย ความคิดเห็นที่มีต่อการประเมินโครงการสร้างฝายชะลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย ตามแนวคิด การประเมินผลแบบ CIPP model

4. การรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 67 ชุด และ เก็บรวบรวมกลับด้วยตนเอง

2. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอต่อผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย เพื่อขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางและข้อเสนอแนะที่มีต่อโครงการสร้างฝายชะลอน้ำ

3. แจ้งคณะผู้บริหารเพื่อขอสัมภาษณ์ โดยกำหนด วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลส่วนบุคคล ใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอข้อมูลด้วยตารางประกอบการบรรยายได้ตาราง และข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และ

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินโครงการ ประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ นำเสนอในรูปแบบการบรรยายสรุป

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 64.20 สถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 82.10 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.80 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 32.80 มีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 55.20 ระดับรายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 5,000 -10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 55.20 โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นว่า โครงการสร้างฝายชะลอน้ำ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.54 คิดเป็นร้อยละ 70.80 และเมื่อศึกษาภาพรวม ทั้ง 4 ด้านสรุปได้ดังนี้

ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า โครงการสร้างฝายชะลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 โดยผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า โครงการสร้างฝายชะลอน้ำ มีความจำเป็น มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โครงการมีความชัดเจน เหมาะสมสอดคล้องกับนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย และผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์ของโครงการ อยู่ในระดับมาก

ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้บริหารมีแนวทางสนับสนุนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วม การให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรน้ำ และสิทธิหน้าที่ของตนเอง การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องน้ำต่อสาธารณชนอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง รวมทั้ง การปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชนในการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมีแนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวางแผนแก้ไขปัญหารวมถึงการสะท้อนความต้องการ และการสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

การสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ สำรวจและค้นหาปัญหาความต้องการ ที่แท้จริงของชุมชน โดยทำการประชาคมระดับหมู่บ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการที่จะนำไปสู่แผนงานหรือโครงการที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ตอบสนองและแก้ไขปัญหของชุมชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝายมีความรับผิดชอบ มีศักยภาพและความสามารถในการจัดทำโครงการ โครงการสร้างฝายชะลอน้ำมีแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสม มีการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ และมีความพร้อมในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55

ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้บริหารมีแนวทางของงบประมาณเพิ่มเพื่อสนับสนุนในการก่อสร้างฝายชะลอน้ำให้เหมาะสมเพียงพอต่อการก่อสร้างฝาย หรือแหล่งกักเก็บน้ำอื่น ๆ เช่น อ่างเก็บน้ำ สระน้ำ ให้ครอบคลุมและเพียงพอต่อการเก็บกักน้ำ

การปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน รวมถึงคุณภาพการก่อสร้างฝาย และประเภทของฝาย ให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยศึกษาถึงข้อดีข้อเสียของการก่อสร้างฝายแต่ละประเภทให้ละเอียด

เพื่อให้ การก่อสร้างเกิดผลกระทบกับระบบนิเวศให้น้อยที่สุด มีอายุการใช้งานยาวนาน เกิดประโยชน์สูงสุด คำนึงถึงงบประมาณที่ลงทุนไป

สนับสนุนองค์ความรู้ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาจากการใช้น้ำที่เกิดขึ้น โดยกำหนดแนวทางการปฏิบัติการตามกรอบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับท้องถิ่นสำหรับใช้จัดทำแผนพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของตำบล สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ด้านกระบวนการ พบว่า โครงการสร้างฝายชะลอน้ำมีกิจกรรมที่สอดคล้องตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการ มีการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินโครงการแก่ประชาชนที่ชัดเจน ช่วงเวลาที่ดำเนินโครงการมีความเหมาะสมและผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการมีส่วนร่วมในโครงการ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25

ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้บริหารมีแนวทางการพัฒนาไกลและกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเน้นการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการ เพื่อสร้างความเข้าใจ การยอมรับ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างความร่วมมือ และสร้างขีดความสามารถ ในการจัดการปัญหาได้ตรงตามความต้องการและความจำเป็น เพื่อให้โครงการสร้างฝายชะลอน้ำสำเร็จบรรลุ ตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับนโยบายที่กำหนดไว้

ด้านผลผลิต พบว่า โครงการช่วยกักเก็บน้ำ เป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแก่คน สัตว์และการเกษตรกรรม ช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้ผืนป่า โครงการช่วยบรรเทา น้ำท่วม น้ำหลากในฤดูฝน และโครงการช่วยเพิ่มปริมาณน้ำสำรองสำหรับการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67

ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้บริหารมีแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ พัฒนาระบบรวบรวมและจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างฝาย สร้างกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม คิด ร่วมทำ เพื่อเพิ่มศักยภาพทางสังคม สามารถร่วมกันนำพาให้การจัดการทรัพยากรน้ำเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์การก่อสร้างเพื่อบรรเทาปัญหาและความเดือดร้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

1. **ด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context)** ผลการประเมินพบว่าภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการสร้างฝายชะลอน้ำ และยังสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งเป็นรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนินัน อวิโรธนานนท์ (2553, หน้า 74-75) ที่ได้ศึกษาการประเมินโครงการเกษตรผสมผสาน เพื่อรากฐานเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนเทศบาล 4 สันป่าก่อ เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า โครงการมีกิจกรรม กระบวนการที่สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา มากที่สุด รองลงมาคือโครงการมีหลักการเหตุผล และวัตถุประสงค์สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 และโครงการมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชนและผู้ปกครอง ตามลำดับ

2. **ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)** ผลการประเมินพบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยเจ้าหน้าที่ อบต.หัวฝาย มีความสามารถและความรับผิดชอบต่อการจัดทำโครงการสร้างฝายชะลอน้ำ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า ตัวแทนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเห็นว่า โครงการสร้างฝาย

ชลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยผาย มีคณะทำงานและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยผายปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ และมีการติดต่อประสานงานกับผู้นำหมู่บ้าน สมาชิก อบต. และมีความรู้ความสามารถ ในการดำเนินโครงการ โดยทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องและขอให้มีการประชุมหมู่บ้าน และวิเคราะห์ปัญหา เพื่อนำมาเป็นแนวทางการดำเนินงาน โดยได้รับคำแนะนำและคำปรึกษาจากส่วนราชการ และผู้ที่มีความรอบรู้ และมีประสบการณ์ในชุมชนเข้าร่วมดำเนินโครงการ ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ เยาวลักษณ์ แก้วยอด (2549, หน้า 52-71) ที่ศึกษาเรื่อง ความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการฝายต้นน้ำ ในพื้นที่ของหน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ถาง อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่แต่ละแห่ง มีความพร้อมในการจัดการฝายต้นน้ำ อยู่ในระดับปานกลางถึงมากที่สุด โดยปัจจัย ที่มีผลต่อความพร้อมมากที่สุด ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ การติดต่อเจ้าหน้าที่หน่วยศึกษา การพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ถาง การเสียสละทรัพยากร และเวลาในการจัดการฝายต้นน้ำ การรับรู้ปัญหาในการจัดการเรื่องน้ำ และการเผยแพร่ความรู้เรื่องน้ำให้กับชุมชน

3. ด้านกระบวนการ (Process) ผลการประเมินพบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับปานกลาง โดยมี รายข้อกิจกรรมมีความสอดคล้องตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ตัวแทนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เห็นว่า โครงการสร้างฝายชลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยผาย มีการสำรวจ การกำหนดพื้นที่ และเลือกใช้รูปแบบของฝายที่เหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ก่อนดำเนินการ อย่างละเอียด ส่งผลให้โครงการประสบผลสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ ฝายสามารถกักเก็บน้ำไว้ได้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้ดีในระดับหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุชาติ จูศิริ (2552, หน้า 60-61) ศึกษาเรื่องฝายต้นน้ำลำธารกับการกักเก็บตะกอนบ้านทุ่งยาว อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ฝายต้นน้ำลำธารสามารถกักเก็บตะกอนดินและทรายได้จริง และแร่ธาตุอาหารที่พืชต้องการมิให้ไหลลงสู่ลำน้ำตอนล่าง กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เรื่องฝายต้นน้ำลำธาร โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างฝายตามแนวพระราชดำริ เห็นได้จากชุมชนได้มีการประชุมและสำรวจลำห้วยสาขาที่จะทำการก่อสร้างก่อน และร่วมกันกำหนดรูปแบบในการก่อสร้าง คือฝายแบบคอกหมู และฝายหินเรียงสร้างลดหลั่นกันลงมาตามความเหมาะสมของพื้นที่ และควรปลูกต้นไม้ควบคู่กับการทำฝายต้นน้ำลำธาร

4. ด้านผลผลิต (Product) ผลการประเมินพบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยมี รายข้อ โครงการสร้างฝายช่วยกักเก็บน้ำไว้เป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภคของคนและสัตว์ปารวมถึง การเกษตรกรรม เป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ตัวแทนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเห็นว่ โครงการสร้างฝายชลอน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยผาย มีการดำเนินโครงการมีผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นส่วนใหญ่ คือ จำนวนฝายที่สร้างในพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายมีมากเพียงพอ ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภค และการเกษตร มีความชุ่มชื้นเกิดขึ้น ป่าต้นน้ำลำธารได้รับการฟื้นฟูสภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประเสริฐ ดำรงชัย และคณะ (2549, หน้า 58-59) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบในการก่อสร้างฝายน้ำล้นของนักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านความแข็งแรงและความเหมาะสม พบว่า ก่อนการดำเนินการก่อสร้างได้ทำการสำรวจข้อมูลทั้งทางด้านโครงสร้างของดินและอุทกวิทยา ดังนั้นฝายจึงมีความมั่นคงแข็งแรงเหมาะสมและตรงตาม ความต้องการของเกษตรกร ความเสียหาย

จากการสร้างฝายจึงมีน้อย หลังจากสร้างฝายน้ำล้นแล้ว การทำนาได้ผลผลิตดีขึ้น เพราะได้อาศัยน้ำจากลำน้ำขึ้นมามาทดแทนในช่วงฝนทิ้งช่วงหรือฝนมาช้ากว่าฤดูกาล หลังฤดูการทำนาปกติก็อาศัยน้ำที่กักเก็บทำการเพาะปลูกพืชหมุนเวียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผู้บริหาร อบต.หัวฝายควรส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทั้ง 4 ด้าน โดยการชี้แจงและอธิบายให้ประชาชนทราบถึงบทบาทและหน้าที่ของตน

1.2 ผู้บริหาร อบต.หัวฝายควรปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์หลักการ และขั้นตอนการดำเนินโครงการสร้างฝายชะลอน้ำ ให้ละเอียดและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.3 จากผลการประเมินที่พบว่า โครงการสามารถช่วยกักเก็บน้ำไว้เป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้ในการอุปโภค บริโภค และ การเกษตรกรรม ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย ควรมีนโยบายสนับสนุนงบประมาณสำหรับก่อสร้างฝายและจัดให้มีการบำรุงซ่อมแซมฝายเดิมอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 เมื่อสิ้นสุดโครงการควรมีการประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงานและสรุปผลการดำเนินงานตามโครงการเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบ และตรวจสอบการดำเนินงานได้

2.2 ควรมีการสำรวจถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนก่อนการวางแผนเพื่อให้โครงการตอบสนองความต้องการของประชาชนและช่วยลดปัญหาความเดือดร้อนได้อย่างแท้จริง

2.3 ควรมีการประสานงานร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับองค์กรหรือหน่วยงานในการระดมพลังสมองเพื่อพัฒนาให้โครงการที่ดำเนินการอยู่สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้

รายการอ้างอิง

- ธนันสิน อวีโรธนานนท์. (2552). การประเมินโครงการเกษตรผสมผสานเพื่อรากฐานเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนเทศบาล 4 สันป่าก่อ เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าอิสระ ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- เยาวลักษณ์ แก้วยอด. (2549). ความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการฝายต้นน้ำในพื้นที่ ของหน่วยศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ถาง. วิทยานิพนธ์ วท.ม.การบริหารทรัพยากรป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุพจน์ บุณจारी. (2550). การดำเนินโครงการอนุรักษ์สร้างฝายต้นน้ำขนาดเล็กและแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของกองทัพภาคที่ 3 ในพื้นที่ตามแนวชายแดน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ประเสริฐ ดำระชัย และคณะ. (2549). ผลกระทบในการก่อสร้างฝายน้ำล้นของนักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- สุชาติ จุฑิรี. (2552). ฝายต้นน้ำลำธารกับการกักเก็บตะกอนบ้านทุ่งยาว อำเภออดอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.